

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Шифр роботи: „Підліток”

**ПРОФІЛАКТИКА ПІДЛІТКОВОГО ВАНДАЛІЗМУ
В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ**

2016-2017 н. р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФІЛАКТИКИ ПІДЛІТКОВОГО ВАНДАЛІЗМУ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ	
1.1 Поняття та особливості підліткового вандалізму	7
1.2 Сутність та зміст профілактики підліткового вандалізму ..	10
1.3 Аналіз сучасної практики здійснення профілактики підліткового вандалізму в загальноосвітній школі	13
Висновки до розділу 1	14
РОЗДІЛ 2. РОЗРОБКА ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОСВІТНИЦЬКО-ПРОФІЛАКТИЧНОГО ЗАХОДУ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПІДЛІТКОВОГО ВАНДАЛІЗМУ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ	
2.1. Розробка просвітницько-профілактичного заходу з попередження підліткового вандалізму в загальноосвітній школі	16
2.2 Реалізація просвітницько-профілактичного заходу з попередження підліткового вандалізму в загальноосвітній школі	18
2.3 Аналіз результатів дослідження	19
Висновки до розділу 2	20
ВИСНОВКИ	22
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	24
ДОДАТКИ	26

ВСТУП

Соціальні зміни, що відбуваються в сучасному світі поширюються і розвиваються не тільки у позитивному напрямі, а й можуть мати негативний характер. Розвиток економіки, освіти, культури, соціально-економічні та соціально-політичні перетворення призводять до змін, до яких суспільство не завжди може вчасно пристосуватися, знайти оптимальні підходи до вирішення проблем, що виникають. Серед різних поколінь виникають непорозуміння, які вони не можуть подолати, знайти спільної мови між собою. Це все може привести до низки негативних явищ у дитячому та підлітковому середовищі: зростання підліткового алкоголізму та наркоманії, збільшення числа безпритульних та бездоглядних дітей, а також тих дітей, які займаються безглуздим знищенням культурних і матеріальних цінностей, чия поведінка характеризується вандалізмом, що розглядається як вид руйнівного поводження: від засмічення місць загального відпочинку й пошкодження державного майна до розгромів культурних пам'яток.

На сьогоднішній день проблема підліткового вандалізму є особливо актуальною. Відповідно до статистики Міністерства внутрішніх справ України, за 2012 рік було вчинено 70176 злочинів у громадських місцях, у порівнянні із показниками 2011 року – 68534. Тобто, динаміка характеризується тенденцією до збільшення на 2,4 %. Громадські місця, єдина транспортна система, об'єкти, розміщені в них (сидіння, поручні, вікна), приватні автомобілі, стіни будинків, паркани систематично зазнають осквернення, пошкодження або знищення. Оскверненню піддаються фасади будинків, у тому числі культових споруд, пам'ятників, які не включені до Державного реєстру національного культурного надбання, об'єкти соціально-культурної сфери, меморіальні споруди, стіни будинків, ліфтових шахт, приватних автомобілях, об'єктах, розміщених у громадському транспорті [11].

Вандалізм є однією з найбільш агресивних форм девіантної поведінки особистості. Його пік припадає на 11-13 років [13, с.136]. При цьому, у підлітковому середовищі вандалізм сприймається як розважливе проведення часу. Слід також враховувати, що підлітковий вандалізм характеризується латентністю, груповим, демонстративним характером, швидкістю та оперативністю дій тощо, що утруднює боротьбу з цим явищем [6, с. 34].

У зв'язку з цим, виникає необхідність проведення профілактики підліткового вандалізму з метою попередження та подолання негативних наслідків цього явища. І, в першу чергу, профілактику підліткового вандалізму необхідно проводити у школі, оскільки в умовах соціально-економічних реформ, коли поступово посилюється конфлікт підлітка з суспільством, основними завданнями школи є допомога в адаптації підлітка до цих змін, попередження негативних явищ у молодіжному середовищі, навчання навичкам конструктивної поведінки.

Проблема поширення вандалістичної поведінки серед підлітків та молоді перебуває в центрі уваги різних фахівців.

Окремі аспекти вандалізму досліджувалися у працях таких вчених України та зарубіжних країн, як: Е. Бейтс, Б. Вебба, П. Вікстрема, Д. Кантера, Д. Сафонові, М. Фелсона, Л. Філіппові, О. Харіної, В. Шурухнова та ін.

Дослідження вандалізму як прояву деструктивної поведінки представлено у працях К. Бочарової, К. Латиш, Р. Берон, А. Гольдштейн, С. Коен, В. Оллен, Д. Фішер та ін.

Необхідність організації соціально-педагогічної профілактики підліткового вандалізму обґрунтовується у працях М. Галагузової, Л. Завацької, О. Песоцької, С. Харченко, М. Шакурової та ін.

Разом з тим, питанню профілактики підліткового вандалізму на сьогодні приділяється недостатньо уваги. Отже, дослідження проблеми вандалізму в підлітковому середовищі на сьогоднішній день перебуває в числі актуальних, має не лише науково-теоретичний, а й практичний характер і вимагає глибоких наукових досліджень.

Зазначені актуальність, теоретичне і практичне значення проблеми зумовили вибір теми дослідження: **„Профілактика підліткового вандалізму в загальноосвітній школі”**.

Об’єкт дослідження: процес профілактики підліткового вандалізму в загальноосвітній школі

Предмет дослідження: реалізація просвітницько-профілактичного заходу з попередження підліткового вандалізму в загальноосвітній школі, спрямованого на підвищення рівня обізнаності підлітків щодо проблеми вандалізму та мір покарання за його вчинення.

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що розроблений просвітницько-профілактичний захід з попередження підліткового вандалізму в загальноосвітній школі забезпечить підвищення рівня обізнаності підлітків щодо проблеми підліткового вандалізму та мір покарання за його вчинення.

Мета дослідження: розробка й перевірка ефективності розробленого просвітницько-профілактичного заходу з попередження підліткового вандалізму в загальноосвітній школі.

Завдання дослідження:

1. Здійснити науковий аналіз проблеми підліткового вандалізму.
2. Визначити сутність і зміст профілактики підліткового вандалізму.
3. Проаналізувати сучасну практику здійснення профілактики підліткового вандалізму в загальноосвітній школі.
4. Розробити просвітницько-профілактичний захід з попередження підліткового вандалізму в загальноосвітній школі
5. Провести та перевірити ефективність розробленого заходу.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять положення про сутність та причини підліткового вандалізму (Л. Ватова, Д. Кантер, М. Маршуба та ін.), особливості організації профілактики деліквентної поведінки підлітків (О. Безпалько, К. Бочарова, О. Караман, О. Песоцька, С. Харченко та ін.).

Методи дослідження: *теоретичні:* аналіз наукової літератури, синтез для розкриття поняття вандалізму та його змісту; порівняння, узагальнення, конкретизація для визначення сутності та змісту профілактики підліткового вандалізму; обґрунтування для розробки просвітницько-профілактичного заходу з попередження підліткового вандалізму в загальноосвітній школі; *емпіричні:* анкетування з метою виявлення рівня інформованості учнів підлітків щодо проблеми вандалізму; соціально-педагогічний експеримент; *методи математичної статистики* для обробки, оцінки та інтерпретації результатів дослідження: критерій кутового перетворення Фішера (φ^*), таблиця Є. Гублера з метою визначення рівнів статистичної значимості (p).

Експериментальна база дослідження. Експеримент проводився на базі Городищенської загальноосвітньої школи I–III ступенів Біловодської районної ради Луганської області. У дослідженні прийняло участь 14 підлітків – учнів 6-А класу.

Наукова новизна дослідження полягає у розробці просвітницько-профілактичного заходу з попередження підліткового вандалізму в загальноосвітній школі.

Практичне значення дослідження полягає в розробці й реалізації просвітницько-профілактичного заходу з попередження підліткового вандалізму в загальноосвітній школі.

Структура роботи. Наукова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (15 найменувань), 2 додатки. Робота містить 1 таблицю. Повний обсяг роботи – 31 сторінка, з них 23 сторінки основного тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФІЛАКТИКИ ПІДЛІТКОВОГО ВАНДАЛІЗМУ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

1.1 Поняття та особливості підліткового вандалізму

На сьогоднішній день розвиток вандалізму є гострою проблемою людства, зокрема у підлітковому віці. Вандалізм – одна з форм деструктивної поведінки людини, що виражається в умисному знищенні матеріальних цінностей. Історичне тлумачення слова «вандалізм» – дикий, безжалісний грабіж, варварство. Це значення пов'язано з історією виникнення цього терміна, що веде до східно-германського племені вандалів, які розграбували Рим у червні 455 р. Тоді загарбники забрали з Риму велику кількість коштовностей і творів мистецтва.

Уперше вандалізм у сучасному його значенні був використаний у часи Великої Французької революції членом конвенції Генеральних Штатів абатом Анрі Грегуаром у 1794 р., коли він виступив з «Доповіддю про руйнування, які завдаються вандалізмом, і засобах їх запобігання», закликаючи найсуворішим чином припинити знищення пам'ятників мистецтва, зокрема маючи на увазі подібні дії армії молодого Французької республіки [3, с. 116 -118]. У ХІХ ст. вандалізм визначали як пошкодження чи знищення витворів мистецтва чи пам'ятників архітектури. Зокрема, наступні згадування про вандалізм мали місце у 1846 р. у роботі графа де Монталамбера, в якій автор засуджував пошкодження католицьких церков [4].

В Україні вандалізм не має спеціальної кваліфікації у кримінальному законодавстві, на відміну від зарубіжних країн (зокрема, у Казахстані (ст. 258 КК), Киргизстані (ст. 235 КК), Молдові (ст. 288 КК), Російській Федерації (ст. 214 КК), Сполучених Штатах Америки (штат Каліфорнія), Нідерландах (статті 149 і ст. 429bis КК), Шотландії (секція 52 КК), Іспанії (ст. ст. 321 – 333 КК), ФРН (§§168 і 304 КК), Польщі (ст. 261 КК), Данії (§194 КК). Тому

винні особи не можуть понести кримінальну відповідальність за це, або їх дії кваліфікують за схожими статтями Кримінального кодексу України, тим самим зазнаючи у більшості випадків несправедливої міри та виду покарання [10].

Злочинні дії, що мають ознаки вандалізму, кваліфікуються як знищення або пошкодження чужого майна, хуліганство, наруга над могилами, знищення, руйнування чи псування пам'яток історії або культури, забруднення водоймищ та атмосферного повітря тощо [7].

Вандалізм займає помітне місце в структурі кримінальної активності підлітків. Важливою характеристикою підліткового вандалізму є наявність спільників. Їх зазвичай 3–4, вони того ж віку або відрізняються за віком не більше ніж на 1–2 роки [12].

У дослідженнях вандалізму серед школярів було виявлено, що підлітки-вандали не відрізняються за характеристиками особистісної дезадаптації від інших. Вони мають приблизно такий же рівень інтелекту, як їх однолітки, проте встигають в школі набагато гірше. Саме успішність є тим чинником, який пророкує деліквентну поведінку підлітка, в тому числі і вандалізм. Іншим важливим чинником вандалізму є конфлікт з батьками або шкільними вчителями, а також наявність друзів, які часто руйнують і ламають будь-що. На розвиток підліткового вандалізму впливає також відсутність контролю за дитиною з боку батьків, незацікавленість їхніми проведенням часу, навчанням, потребами тощо. Агресивні реакції, зриви у поведінці підлітків може визвати й гіперопіка з боку батьків, що проявляється у підвищеній строгості, відсутності самостійності дитини, суворих покараннях за незначні проступки тощо [4; 8].

Основними ознаками, характерними для акту вандалізму є: 1) вандалізм – це вид деструктивної поведінки; 2) дії вандала спрямовуються на те, що для нього не має цінності, але має істотну цінність для інших; 3) ірраціональність поведінки особи злочинця, яка має об'єктивне вираження, тобто лише для суспільства дії особи вандала є безглуздими. Водночас,

суб'єктивний зміст, тобто ставлення особи злочинця-вандала до вчинюваного ним діяння може мати під собою різні мотиви; 4) несвідомий потяг до агресії, що стримується вихованням і трансформується у більш-менш прийнятні форми.

При цьому в підґрунті вандалізму має місце психологічний механізм заміщення агресії, за якого агресія спрямовується не проти джерела стресу, а на інший об'єкт, впливаючи на який особа виміщає свій гнів [8, с. 47].

Д. Кантер, виокремлюючи мотиви вандалізму, окрім мотивів помсти і отримання вигоди, називає: 1) гнівний вандалізм, який вчиняється через нездатність самореалізуватися, почуття гніву, досади, розчарування тощо; 2) вандалізм через нудьгу, бажання розважитися, пошук нових вражень, відчутти адреналін, «піти проти правил»; 3) вандалізм – дослідження, до якого схильні особи-шукачі, що бажують пізнати механізм роботи того чи іншого приладу, предмета, процесу тощо, шляхом безпосереднього досліду; 4) естетичний вандалізм, при якому особа вандала зазнає задоволення від певних процесів, зокрема від звуків, голосів, безпосереднього спостереження за перебігом «картини злочину»; 5) екзистенціальний вандалізм, який постає засобом самоствердження та привертання уваги до своєї персони [15, с. 79]

У сучасному світі однією з найпоширеніших форм вандалізму у підлітковому середовищі є графіті, що наносить значний фінансово-соціальний збиток міському середовищу в багатьох країнах. Термін «графіті» походить від італійського й означає «надряпаний». Зараз він позначає всякий недозволений напис, знак, зроблений будь-яким способом на об'єктах суспільної й приватної власності. Протизаконний, антигромадський характер графіті полягає в тому, що він містить різноманітні повідомлення, лайки, вислови, малюнки й символи, що носять антидержавний, антиправовий і та інший характер [13, с. 136].

Отже, вандалізм у практиці соціально-педагогічної роботи в цілому розглядають як різновид девіантної, деструктивної, деліквентної поведінки

людини. На розвиток вандалізму у підлітковому віці впливають показники успішності дитини, конфлікти з батьками або вчителями, наявність друзів з вандалською поведінкою, відсутність контролю за дитиною з боку батьків.

1.2 Сутність та зміст профілактики підліткового вандалізму

Останнім часом в Україні посилюються соціально негативні явища, такі як: зростання жорстокого поводження з оточенням і їхньої власності, зростання рівня насильства, що супроводжується порушенням моральності, заподіяння шкоди іншій людині, суспільству та загалом державі. До негативних явищ відноситься прояв антигромадської поведінки, тобто вандалізм, який переважно вчинюється в громадських місцях. Це обумовлює необхідність здійснення заходів, спрямованих на попередження та подолання цього явища, тобто його профілактику.

Профілактика вандалізму – система заходів, спрямованих на попередження та локалізацію конкретних негативних явищ в поведінці людей, стосовно пам'яток культури, матеріальних цінностей, будівель, споруд тощо [2, с. 35].

Профілактика вандалізму має на меті виявити несприятливі причини, що обумовлюють прояв вандалізму. Це може зумовлюватися низкою чинників, що проявляються у відхилення психічного і соціального розвитку дітей, підлітків, молоді, в їхній поведінці у соціумі, а також має значення як організована дозвіллева діяльність підлітків.

Л. Ватова серед основних причин підліткового вандалізму виділяє наступні [5, с. 44]:

1) на державному рівні: системна криза держави, економіки, суспільства й особистості; зміна цінностей, формування яких відбувається протягом віків; економічна поляризація різних прошарків населення; пропаганда вандалізму і насильства у ЗМІ; контркультура, яка існує в суспільстві;

2) на місцевому рівні: неблагополуччя оточуючого середовища (сім'я, навчальний колектив, неформальні молодіжні об'єднання асоціальної спрямованості);

3) на груповому рівні: ситуативні чинники, тобто екстремальні ситуації, ізоляція, незадоволення очікувань, дискомфортність умов;

4) на особистісному рівні: невихованість; соціальний інфантилізм; моральна незрілість; невірноваженість психіки; нездатність до саморегуляції.

Як правило, злочини, пов'язані з вандалізмом, можуть мати будь-який з перелічених мотивів, або їх певну комбінацію, а саме:

– хуліганський мотив: руйнування майна найчастіше відбувається імпульсивно, до того ж майже завжди під дією алкогольних напоїв чи наркотичних речовин. Якщо злочин скоїли підлітки, то вони заздалегідь не готуються, а просто потрапляють під вплив спільників, вважаючи наругу і руйнацію розвагою. Часто для руйнації використовуються пляшки від алкогольних напоїв, каміння, елементи надгробків або огорожі. У цьому разі проявляється бажання самоствердитись, показати перевагу над суспільством, або це гра, протест, бажання відчутти «адреналін»;

– корисливий мотив: якщо при скоєнні злочину викрадаються предмети, які мають культурну або матеріальну цінність. У цьому разі вандали можуть підготувати заздалегідь сокиру, молот тощо;

– емоційно-особистісний мотив проявляється в нарузі над могилою і несе в собі заздрість або помсту покійному, або членам його родини. Цей мотив зустрічається досить рідко;

– національний мотив: особи об'єднуються з метою пропаганди націоналістичної ідеології;

– расовий мотив;

– релігійний мотив;

– сексуальний мотив (некрофілія) [1, с. 73].

Аналіз причин та мотивів вчинення актів вандалізму, дає підстави для визначення таких напрямів профілактики вандалізму серед учнів підліткового віку:

- правовий (ознайомлення з чинним законодавством, зокрема з Кримінальним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення);

- трудовий (залучення підлітків до трудової діяльності з ремонту шкільного інвентарю, виготовлення шкільного обладнання, фарбування стін, встановлення віконного скла та ін.);

- соціальний (об'єднання учнів у загони для надання допомоги престарілим у придбанні продуктів харчування, приготування обідів, прибирання квартири і т.п.);

- освітній (підвищення культурно-освітнього рівня як підлітків, так і їх батьків, активізація мотивації до навчання шляхом проведення конкурсів, олімпіад, заохочення поїздками, екскурсіями);

- культурний (підвищення культурного рівня шляхом вивчення культурної спадщини: організація екскурсій по місту, в музеї, на виставки, в театри, а також проведення диспутів, вечорів);

- розважальний (організація дискотек, КВВ, конкурсів, участь у концертах, самодіяльності);

- спортивний (організація походів, спортивних змагань, участь у спортивних секціях, гуртках);

- творчий (участь в гуртках за інтересами: шаховому, кулінарному, крою та шиття, танцювальному, хоровому) [5, с. 44].

Отже, профілактика підліткового вандалізму повинна бути спрямована на підвищення рівня інформованості підлітків щодо проблеми, виховання у них шанобливого ставлення до культурних і національних цінностей нашої держави, людської праці і творчої діяльності.

1.3 Аналіз сучасної практики здійснення профілактики підліткового вандалізму в загальноосвітній школі

На сьогоднішній день через відсутність в законодавстві України спеціальної кваліфікації вандалізму профілактична робота у школах з означеної проблеми проводиться у межах загальної профілактики девіантної та деліквентної поведінки, що не завжди забезпечує достатню увагу з боку фахівців.

Відповідно, з метою визначення рівня інформованості підлітків щодо проблеми вандалізму за основу нами було взято інформативний критерій. За цим критерієм проведено анкету «Що я знаю про вандалізм?» [14, с. 67–68] (Додаток 1) серед 14 учнів 6-А класу віком 11-12 років. Як зазначалося раніше, саме на цей вік припадає пік вандалізму.

Анкета «Що я знаю про вандалізм?» дозволила визначити наявність знань підлітків про вандалізм, вандальну поведінку, застосування санкцій за псування чужого майна, вміння висловлювати свої емоції. Нами було отримано наступні результати. Під час анкетування кожен з учасників дослідження отримав докладну інструкцію щодо мети дослідження та стандартний бланк для відповідей. Анкета складається з 6 питань, 5 з них – відкритого типу, 1 питання потребувало обрання одного варіанту відповіді.

Перше питання анкети спрямоване на вияв у підлітків можливостей контролю своїх емоцій. Безконтрольність емоцій, агресивні їх прояви виявлено у 14,3% опитаних. Друге питання стосувалося образи підлітків на будь-кого – виявлено 35,7% учнів. Щодо третього питання, яке передбачало виявлення взаємовідносин підлітків з батьками, то такі проблеми виявлено у 14,3% підлітків. Четверте питання анкети визначало рівень обізнаності учнів щодо мір покарання, передбачених у нашому законодавстві за вандалізм. Правильну відповідь дали – 7,1% опитаних.

П'яте питання анкети спрямоване на визначення обізнаності учнів щодо мір покарання у школі щодо пошкодження шкільного майна. На це

питання правильну відповідь дали – 71,4% дітей. Останнє – шосте питання анкети вміщувало у собі завдання дати визначення поняттям «вандалізм» та «сандальна поведінка». Правильну відповідь дали 7,1% опитуваних.

Отже, можна зробити висновок, що більшість підлітків (92,9%) не мають уявлення, що таке вандалізм та які міри покарання за це існують у нашому законодавстві. Однак, більшість учнів (71,4%) знають, що таке пошкодження шкільного майна та які міри покарання за це передбачено школою.

На підставі виявленого нами було розроблено захід, спрямований на підвищення рівня інформованості підлітків щодо проблеми вандалізму та мір покарання за нього, що буде розглянуто у наступному розділі нашого дослідження.

Висновки до розділу 1

На сьогоднішній день розвиток вандалізму є гострою проблемою людства. В Україні вандалізм не має спеціальної кваліфікації у кримінальному законодавстві, на відміну від зарубіжних країн. Злочинні дії, що мають ознаки вандалізму, кваліфікуються як знищення або пошкодження чужого майна, хуліганство, наруга над могилами, знищення, руйнування чи псування пам'яток історії або культури, забруднення водоймищ та атмосферного повітря тощо. У практиці соціально-педагогічної роботи вандалізм розглядають як різновид девіантної, деструктивної, деліквентної поведінки людини. У підлітковому віці на розвиток вандалізму у підлітковому віці впливають показники успішності дитини, конфлікти з батьками або вчителями, наявність друзів з вандалісною поведінкою, відсутність контролю за дитиною з боку батьків.

Профілактика вандалізму – це система заходів, спрямованих на попередження та локалізацію конкретних негативних явищ в поведінці людей, стосовно пам'яток культури, матеріальних цінностей, будівель,

споруд тощо. Профілактика підліткового вандалізму повинна бути спрямована на підвищення рівня інформованості підлітків щодо проблеми, виховання у них шанобливого ставлення до культурних і національних цінностей нашої держави, людської праці і творчої діяльності.

Отже, на сьогоднішній день через відсутність в законодавстві України спеціальної кваліфікації вандалізму профілактична робота у школах з означеної проблеми проводиться у межах загальної профілактики девіантної та деліквентної поведінки, що не завжди забезпечує достатню увагу з боку фахівців.

Проведене дослідження з метою визначення рівня інформованості підлітків щодо проблеми вандалізму, основу якого склав інформативний критерій, показало, що більшість підлітків (92,9%) не мають уявлення, що таке вандалізм та які міри покарання за це існують у нашому законодавстві.

РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОСВІТНИЦЬКО-ПРОФІЛАКТИЧНОГО ЗАХОДУ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПІДЛІТКОВОГО ВАНДАЛІЗМУ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

2.1. Розробка просвітницько-профілактичного заходу з попередження підліткового вандалізму в загальноосвітній школі

У переліку функціональних технологій соціальної роботи соціальна профілактика займає особливе місце. За допомогою соціально-профілактичних заходів можна усувати соціальні проблеми особистості або групи осіб у період зародження проблематики, тим самим створюючи основу для зниження темпів приросту проблемного поля соціуму.

Одним з видів соціально-профілактичних заходів є просвітницько-профілактичний захід. Просвітницько-профілактичний захід – це спеціально організована взаємодія виконавців профілактичної роботи (фахівців або волонтерів) і представників цільової групи, що спрямована на попередження соціальної проблеми чи подолання окремих її чинників [9, с. 6].

Просвітницько-профілактичні заходи, як правило, відносять до заходів первинної профілактики, яка спрямована на попередження проблеми. До структури просвітницько-профілактичного заходу входять:

1. Назва (відображає тему заходу, яка має не тільки визначати його зміст, але й бути лаконічною, привабливою за формою).
2. Мета, завдання (відображає розвиваючу, коригуючу, формуючу функції, навчальна функція може виступати в якості одного із завдань).
3. Обладнання (різні засоби соціально-виховного характеру: посібники, репродукції, виставки літератури, плакати тощо).
4. Форма проведення (екскурсія, вікторина, конкурс, спектакль тощо).
5. Учасники.
6. Використана література.

7. Хід заходу (включає в себе опис змісту методів профілактики і може являти собою як докладний, послідовний виклад заняття соціальним педагогом від першої особи, так і тезисний план з основним змістом на картках. При моделюванні ходу заняття необхідно враховувати його тривалість і структуру) [9].

Виходячи з зазначеної структури, нами було розроблено соціально-профілактичний захід «Вандалізм та покарання». Захід проводився у формі групового заняття тривалістю 60 хв.

Метою проведення заняття є підвищення рівня обізнаності підлітків щодо проблеми вандалізму та мір покарання за його вчинення.

Завдання:

1. Ознайомлення учнів з основними поняттями: «вандалізм», «вандальна поведінка», «правова відповідальність».
2. Інформування учнів про відповідальність і заходи покарання за вандалістичну поведінку.
3. Розуміння і вираження власного відношення до проблеми вандалізму.

Учасники – учні 6-А класу віком 11-12 років Городищенської загальноосвітньої школи I–III ступенів Біловодської районної ради Луганської області. Кількість – 14 чол.

Хід заходу представлений у Додатку 2.

Отже, розроблений попереджувально-профілактичний захід з попередження підліткового вандалізму в загальноосвітній школі «Вандалізм та покарання» спрямований на підвищення рівня обізнаності підлітків щодо проблеми вандалізму та мір покарання за його вчинення.

2.2. Реалізація просвітницько-профілактичного заходу з попередження підліткового вандалізму в загальноосвітній школі

Реалізація просвітницько-профілактичного заходу з попередження підліткового вандалізму в загальноосвітній школі «Вандалізм та покарання» здійснювалася наступним чином.

Перед проведенням заходу з фахівцями Городищенської загальноосвітньої школи I–III ступенів Біловодської районної ради Луганської області (директором, заступником директора з навчально-виховної роботи, соціальним педагогом, психологом, класним керівником 6-А класу) обговорено його мету та завдання, тривалість. Директор школи дав згоду на проведення заходу. Просвітницько-профілактичний захід складався з трьох етапів, який реалізовувався протягом місяця :

Перший етап - проведення первинної діагностики (Анкета «Що я знаю про вандалізм?») щодо рівня обізнаності підлітків з проблеми вандалізму та мір покарання за його вчинення. Його результати висвітлено у п.1.3.

Другий етап – здійснення безпосередньої реалізації розробленого просвітницько-профілактичного заходу. Захід проводився через два тижні після проведення первинної діагностики та отримання її результатів. Його зміст розкрито у Додатку 2.

На третьому етапі - знову було проведено анкетування учнів. Результати підсумкової діагностики представлено у п.1.3.

Проведення попереджувально-профілактичного заходу дозволило підвищити рівень обізнаності підлітків щодо проблеми вандалізму та мір покарання за його вчинення.

2.3. Аналіз результатів дослідження

Для перевірки ефективності проведеного заходу нами було проведено підсумкову діагностику, яка передбачала повторне анкетування учнів, що приймали участь у первинній діагностиці та попереджувально-профілактичному заході. Порівняння показників відповідей учнів первинної та підсумкової діагностики представлено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Порівняння показників відповідей учнів на питання анкети «Що я знаю про вандалізм?» під час первинної та підсумкової діагностики

Вид діагностики	безконтрольність емоцій, агресія	образа на будь-кого	Взаємовідносини з батьками, непорозуміння	Обізнаність щодо мір покарання за вандалізм	Обізнаність щодо мір покарання за пошкодження шкільного майна	Правильне визначення понять «вандалізм», «сандальна поведінка»
Первинна	14,3%	35,7%	14,3%	7,1%	71,4%	7,1%
Підсумкова	7,1%	28,6%	7,1%	64,3%	78,6%	92,9%
$\varphi^*_{\text{емп}}$	0.627	0.402	0	3.498	0.442	5.458
p	>0,05	>0,05	>0,05	<0,01	>0,05	<0,01

Для порівняння показників відповідей учнів на питання анкети «Що я знаю про вандалізм?», отриманих під час первинної та підсумкової діагностики, використано критерій кутового перетворення Фішера (φ^*). Рівні статистичної значимості різних значень критерію φ^* Фішера визначали за таблицею Є. Гублера.

Отримані результати свідчать про підвищення рівня обізнаності учнів щодо мір покарання за вандалізм (правильну відповідь дали 64,3% підлітків) та розуміння ними того, що включає у себе це поняття (92,9%).

Отже, рівень обізнаності підлітків щодо мір покарання, передбачених у нашому законодавстві за вандалізм підвищився на 57,2%; щодо розуміння цього поняття – на 85,8%.

Таким чином, отримані результати свідчать про ефективність розробленого просвітницько-профілактичного заходу «Вандалізм та покарання» з попередження підліткового вандалізму в загальноосвітній школі.

Наступний крок вбачаємо у розробці Програми профілактики підліткового вандалізму в загальноосвітній школі, спрямованої на подолання агресивної поведінки підлітків, формування навичок контролю емоцій, налагодження стосунків з батьками.

Висновки до розділу 2

Розробка та реалізація просвітницько-профілактичного заходу з попередження підліткового вандалізму в загальноосвітній школі дали змогу визначити наступне:

1. Просвітницько-профілактичний захід – це спеціально організована взаємодія виконавців профілактичної роботи (фахівців або волонтерів) і представників цільової групи, що спрямована на попередження соціальної проблеми чи подолання окремих її чинників. Розроблений нами просвітницько-профілактичний захід «Вандалізм та покарання» спрямований на підвищення рівня обізнаності підлітків щодо проблеми вандалізму та мір покарання за його вчинення.

2. Реалізацію просвітницько-профілактичного заходу можна представити наступним чином. Спочатку з фахівцями школи (директором, заступником директора з навчально-виховної роботи, соціальним педагогом, психологом, класним керівником) було обговорено мету та завдання проведення заходу, його тривалість, отримано дозвіл на проведення. Здійснено первинну діагностику щодо рівня обізнаності підлітків з проблеми вандалізму та мір покарання за його вчинення. Далі розроблений нами просвітницько-профілактичний захід було реалізовано. Після реалізації

просвітницько-профілактичного заходу проведено підсумкову діагностику з метою визначення його ефективності.

3. Отримані результати підсумкової діагностики свідчать про ефективність просвітницько-профілактичного заходу «Вандалізм та покарання», оскільки рівень обізнаності підлітків щодо мір покарання, передбачених у нашому законодавстві за вандалізм, підвищився на 57,2%; щодо розуміння цього поняття – на 85,8%.

ВИСНОВКИ

Відповідно до мети та завдань дослідження в роботі розглянуто проблему профілактики підліткового вандалізму, представлено розробку та реалізацію просвітницько-профілактичного заходу з попередження підліткового вандалізму в загальноосвітній школі. Отримані результати дослідження дозволяють зробити наступні висновки:

1. Аналіз наукової літератури дозволив визначити, що в Україні вандалізм не має спеціальної кваліфікації у кримінальному законодавстві. Злочинні дії, що мають ознаки вандалізму, кваліфікуються як знищення або пошкодження чужого майна, хуліганство, наруга над могилами, знищення, руйнування чи псування пам'яток історії або культури, забруднення водоймищ та атмосферного повітря тощо. У підлітковому віці на розвиток вандалізму впливають показники успішності дитини, конфлікти з батьками або вчителями, наявність друзів з вандалістською поведінкою, відсутність контролю за дитиною з боку батьків. У практиці соціально-педагогічної роботи вандалізм розглядають як різновид девіантної, деструктивної, деліквентної поведінки людини.

2. Профілактика вандалізму – це система заходів, спрямованих на попередження та локалізацію конкретних негативних явищ в поведінці людей, стосовно пам'яток культури, матеріальних цінностей, будівель, споруд тощо. Профілактика підліткового вандалізму повинна бути спрямована на підвищення рівня інформованості підлітків щодо проблеми, виховання у них шанобливого ставлення до культурних і національних цінностей нашої держави, людської праці і творчої діяльності.

3. Аналіз сучасної практики здійснення профілактики підліткового вандалізму в загальноосвітній школі, показав, що через відсутність в законодавстві України спеціальної кваліфікації вандалізму профілактична робота у школах з означеної проблеми проводиться у межах загальної профілактики девіантної та деліквентної поведінки, що не завжди забезпечує достатню увагу з боку фахівців. Проведене дослідження з метою визначення

рівня інформованості підлітків щодо проблеми вандалізму, основу якого склав інформативний критерій, показало, що більшість підлітків (92,9%) не мають уявлення, що таке вандалізм та які міри покарання за це існують у нашому законодавстві.

4. З метою підвищення рівня обізнаності підлітків щодо проблеми вандалізму та мір покарання за його вчинення розроблено попереджувально-профілактичний захід «Вандалізм та покарання». Основними завданнями заходу стали: 1) ознайомлення учнів з основними поняттями: «вандалізм», «вандальна поведінка», «правова відповідальність»; 2) інформування учнів про відповідальність і заходи покарання за вандалістичного поведінку; 3) розуміння і вираження власного відношення до проблеми вандалізму.

5. Реалізація просвітницько-профілактичного заходу можна представити наступним чином. Перед безпосереднім проведенням заходу з фахівцями школи обговорено мету та завдання заходу, тривалість, отримано дозвіл на проведення, здійснено первинну діагностику щодо рівня обізнаності підлітків з проблеми вандалізму та мір покарання за його вчинення. Наступним кроком була безпосередня реалізація розробленого просвітницько-профілактичного заходу. Завершальним кроком стало проведення підсумкової діагностики з метою визначення його ефективності. Отримані результати підсумкової діагностики засвідчили підвищення рівня обізнаності підлітків щодо мір покарання, передбачених у нашому законодавстві за вандалізм, на 57,2%; щодо розуміння цього поняття – на 85,8%. Це свідчить про ефективність просвітницько-профілактичного заходу «Вандалізм та покарання». В подальшому плануємо розробити та запровадити Програму профілактики підліткового вандалізму в загальноосвітній школі, спрямовану на подолання агресивної поведінки підлітків, формування навичок контролю емоцій, налагодження стосунків з батьками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александренко О. В. Прояви вандалізму на об'єктах культурної спадщини / О. В. Александренко, Н. О. Веселовська // Молодий вчений. – 2013. – № 1 (01). – С. 71–74.
2. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка : схеми, таблиці , коментарі / О. В. Безпалько. – К. : Центр учбової літератури , 2009 . - 208 с .
3. Бочарова К. А. Вандалізм як прояв агресивної протиправної поведінки / К. А. Бочарова // Кримінальне право та криминологія; оперативно-розшукова діяльність. – № 131. – С. 116-123
4. Брут А. Вандализм. Преступление без наказания? – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <<http://h.ua/story/55930>>
5. Ватова Л.С. Психологические причины и условия возникновения подросткового вандализма : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.06 / Л. С. Ватова. – Калуга : КГУ, 2000. – С. 195.
6. Ватова, Л.С. Социально-психологические основания молодежного вандализма и его профилактика / Л. С. Ватова. – М.: НИИ школьных технологий, 2006. – 295 с.
7. Криміналістична характеристика та організаційно-тактичні основи розслідування вандалізму. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Latish/d_Latish.pdf >
8. Маршуба М. О вандализме и борьбе с ним / М. Маршуба //Актуальные проблемы становления государственности в Украине: краткие тез. докл. и науч. сообщений межрегион. науч. конф. молодых ученых и соискателей / отв. ред. Н. И. Панов. – Х., 1995. – С. 47–48.
9. Методичні рекомендації щодо організації просвітницької роботи з профілактики ВІЛ/СНІДу та ризикованої поведінки серед підлітків та молоді в установах Державної кримінально-виконавчої служби України – [Электронный ресурс] – Режим доступа: < <http://www.healthright.org.ua/wp-content/uploads/2015/01/Methodichni-rekomendacii-2014.01.23.pdf> >

10. Пояснювальна записка до проекту закону України “Про внесення змін до статті 194 Кримінального кодексу України (щодо відповідальності за вандалізм)” – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakonoproekt.org.ua/viewhtm.aspx?hn=Pojasnjuvaljna_zapyska_02_07_201418 >

11. Проект Закону про внесення змін до статті 194 Кримінального кодексу України (щодо відповідальності за вандалізм). – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51575 >

12. Скороходова А.С. Вандалізм. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: < <http://www.nir.ru/Socio/scipubl/sj/sj3-4-99skoro.html> >

13. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: наук.-навч.-метод. посіб. для студ., маг., асп. та спец. у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи / Л. Ц. Ваховський, О. Л. Караман, М. С. Кратінов, О. П. Песоцька, С. Я. Харченко. – Луганськ, 2003. – 198 с.

14. Суфиярова Р. З. Профилактика вандального поведения подростков в условиях общеобразовательной школы: вып. квалиф. работа: напр. подгот. 44.03.02, профиль «Психология и социальная педагогика» / Р. З. Суфиярова. – Пермь: Пермский государственный гуманитарно-педагогический университет, 2016. – 118 с.

15. Canter D. Vandalism: Overview and prospect / D. Canter // Vandalism, behaviour and motivations / ed. C. Levy-Leboyer. – New York : Elsevier Science Publishers, 1984. – 690 p.

ДОДАТКИ*Додаток 1***Анкета «Що я знаю про вандалізм?»**

Інструкція: відповісти на запропоновані питання.

Оберіть один варіант відповіді.

1. Коли емоції виходять з під контролю, то я:

- послухаю музику чи подивлюся фільм;
- почитаю книгу;
- зіпсую настрій іншій людині;
- грюкну дверима;
- посиджу у тиші;
- розкидаю різні предмети.

2. Чи ображаєтесь Ви на сьогоднішній день на будь-кого?

3. Які у Вас відносини з батьками? Чи розуміють вони Вас?

4. Які міри покарання за вандалізм існують в законодавстві?

5. Яке покарання застосовується у школі за пошкодження шкільного майна?

6. Допишіть, що, у вашому розумінні, означають:

Вандалізм – це ...

Вандальна поведінка – це ...

ВАШ ВІК _____

ПІБ _____

ДЯКУЄМО ЗА УЧАСТЬ!

ПРОСВІТНИЦЬКО-ПРОФІЛАКТИЧНИЙ ЗАХІД З ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПІДЛІТКОВОГО ВАНДАЛІЗМУ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ «ВАНДАЛІЗМ ТА ПОКАРАННЯ»

Мета: підвищення рівня обізнаності підлітків щодо проблеми вандалізму та мір покарання за його вчинення.

Завдання:

1. Ознайомлення учнів з основними поняттями: «вандалізм», «вандалська поведінка», «правова відповідальність».
2. Інформування учнів про відповідальність і заходи покарання за вандалського поведінку.
3. Розуміння і вираження власного відношення до проблеми вандалізму.

Цільова аудиторія: підлітки 11-12 років.

Час проведення: 60 хв.

Обладнання: плакат, Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення

1. Організаційний момент - «Привітання» (5 хв.)

Мета: формування у підлітків мотивації на участі в занятті, налаштування на співпрацю.

Ведучий: Доброго дня. Дуже рада зустрічі з вами. Сьогодні ми дізнаємося, що таке вандалізм. Нам необхідно бути освіченими в цій темі саме тому, що таке явище як вандалізм носить шкідливий характер суспільству, в якому ми живемо. Ми спробуємо з Вами разом вирішити, що ж з цим робити.

2. Вправа: «Особливе привітання» (10 хв.)

Мета: налаштувати учасників на позитивний настрій.

Ведучий: У Вас є 10 хвилин на те, щоб привітатися один з одним. Є певні умови: кожен з вас говорить своє ім'я, передаючи при цьому клубок з нитками, і кажучи одне слово, яким ви могли б себе охарактеризувати.

3. Розгляд проблемної ситуації (10 хв.)

Мета: введення підлітків у проблему вандалізму теми.

Ведучий: Для початку розглянемо одну ситуацію. Хлопці з четвертого класу гуляли у дворі будинку. У одного з них з собою був балончик з фарбою. Він запропонував однокласникам піти в школу і прикрасити вхідні двері. Хлопці підійшли до вхідних дверей і стали на дверях і стінах школи писати нецензурні слова. Сторож, який знаходився в будівлі школи, помітив хлопців і по телефону викликав наряд поліції. Хлопці були затримані і доставлені у відділ поліції.

Питання: Як можна розцінити дії хлопців?

Учні: ...

Ведучий: Чи можна залучити такий вчинок до відповідальності?

Учні: ...

4. Інформаційне повідомлення «Що таке вандалізм?» (10 хв.)

Мета: ознайомлення підлітків з основними поняттями теми.

Ведучий: Давайте спробуємо ознайомитися з поняттям «вандалізм».

Вандалізм – осквернення будівель або інших споруд, псування майна на громадському транспорті або в інших громадських місцях а також безглузде знищення культурних і матеріальних цінностей. Слово має походження від назви вандалів – древні німецькі племена, відомі своїми нападами на Рим і його провінції і величезними руйнуваннями, які цьому заподіювалися.

Питання: Тож, що ж таке вандалізм?

Учні: ...

Ведучий: Також давайте поміркуємо про графіті. Багато людей вважають графіті банальним вандалізмом, та також не мало людей вважають графіті справжнім видом мистецтва, рівноцінним малюванню на полотні чи, наприклад, створенню скульптур.

Питання: А як вважаєте Ви?

Обговорення проблеми з групою підлітків

5. Вправа: «Міра покарання за вандалізм» (20 хв.)

Мета: формування знань у підлітків про заходи покарання за вандалізм.

Ведучий: На сьогоднішньому занятті, ми докладніше розглянемо міри покарання за вандалізм та кваліфікацію діяння вандалізму. У Кримінальному кодексі України передбачається така відповідальність за вандалізм:

– умисне знищення або пошкодження чужого майна, що заподіяло шкоду у великих розмірах, – карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк. Те саме діяння, вчинене шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом, або заподіяло майнову шкоду в особливо великих розмірах, або спричинило загибель людей чи інші тяжкі наслідки, карається позбавленням волі на строк від трьох до десяти років;

– публічна наруга над Державним Прапором України, Державним Гербом України або Державним Гімном України карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців або позбавленням волі на строк до трьох років;

– умисне знищення або пошкодження майна, що належить працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам, у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків караються штрафом від

п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років. Ті самі дії, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки, караються позбавленням волі на строк від шести до п'ятнадцяти років;

– знуцання над тваринами, що відносяться до хребетних, вчинене із застосуванням жорстоких методів або з хуліганських мотивів, а також нацькування зазначених тварин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, караються штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців. Ті самі дії, вчинені у присутності малолітнього, караються штрафом до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років.

– умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду -карається штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років. Ті самі дії, вчинені шляхом підпалу або іншим загальнонебезпечним способом, якщо це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки, караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

Питання до групи: Які основні види покарання за вандалізм існують в законодавстві України?

Учні відповідають на питання.

5. Підсумки заняття (5 хв.)

Учні по колу висловлюють власне відношення до проблеми вандалізму.

Список використаних джерел:

1. Вандалізм. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<https://uk.wikipedia.org/wiki/>>

2. Кримінальний кодекс Кримінальний кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/2341-14>>
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення. – Верховна Рада УРСР; Кодекс України, Закон, Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/80731-10>>